Ekspertyza ornitologiczna

oraz

chiropterologiczna

budynku wykorzystywanego przez Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej

Wykonawca: **STRIX Arkadiusz Żuchnik**
Krężnica Okr. 194 B
24 - 200 Bełżyce

Zamawiający: **Gmina Miejska Biała Podlaska**
ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 3
21-500 Biała Podlaska

Krężnica Okrągła 17.06.2025

Wstęp

W obecnych czasach działalność człowieka dokonała ogromnych przekształceń w środowisku naturalnym. Skurczeniu lub zupełnej degradacji uległo wiele pierwotnych ekosystemów, z drugiej zaś strony powstały inne, antropogeniczne, dające zwierzętom nowe możliwości. Takim siedliskiem są na przykład miasta. Gatunki zamieszkujące je potrafiły dostosować do panujących w nich warunków i utworzyły liczne populacje. Znajdują tu pokarm, dogodne miejsca rozrodu i często brak naturalnych wrogów.

Głównym zagrożeniem dla populacji ptaków zamieszkujących tereny miast są prace związane z remontem lub termomodernizacją budynków. Zagrożenia te polegają na niszczeniu miejsc lęgowych ptaków, płoszeniu, a nawet zabijaniu ptaków przez zamurowywanie ich żywcem w gniazdach. Starania wielu organizacji ekologicznych spowodowały, że dzisiaj wiedza i świadomość osób prowadzących nadzór nad pracami modernizacyjnymi są wystarczające, aby uniknąć pogorszenia stanu i kondycji miejskich populacji zwierząt.

Obecnie w większości przypadków jednostki publiczne takie jak gminy, szpitale, szkoły i in. przed przystąpieniem do prac remontowych lub termomodernizacyjnych zlecają doświadczonym ekspertom przyrodnikom wykonanie ekspertyzy przyrodniczej, która zawiera inwentaryzację wszystkich zwierząt zamieszkujących obiekt, jak również przedstawia taki sposób prowadzenia prac, który nie spowoduje niekorzystnego oddziaływania na przyrodę. W chwili stwierdzenia obecności na obiekcie gatunków chronionych, jednostka prowadząca prace musi wystąpić do właściwego terytorialnie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o zgodę na przystąpienie do prac. Jeżeli prace spowodują zniszczenie miejsc lęgowych, należy wykonać kompensację przyrodniczą np. w postaci wywieszenia skrzynek dla ptaków i nietoperzy.

Podstawa prawna i merytoryczna prac

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz. U. z 2018 r. poz. 142, 10, 650;

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. z 2016 r. poz. 2183;

- Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2022 poz. 2380).

- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Dz.U. 2018 r. poz. 954;

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Dz.U. 2017 r. poz. 519, z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2018 r. poz. 88, 9, 534, 650);

- „Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody". Wylęgała i inni; Salamandra, Poznań 2009.

Wszystkie nietoperze i większość gatunków ptaków występujących w Polsce podlegają ścisłej ochronie.

Wiele gatunków ptaków podlegających ochronie utraciło naturalne siedliska i ich jedynymi enklawami są miasta. W myśl obowiązujących przepisów (art. 52 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody, uszczegółowiony zapisem paragraf 6 pkt 4 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004r. W sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną obowiązuje zakaz niszczenia siedlisk i ostoi gatunków chronionych. Miejsca lęgowe, zlokalizowane na budynkach należy, więc traktować, jako ich siedliska, podlegające ochronie prawnej.

Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest sporządzenie ekspertyzy przyrodniczej w zakresie występowania ptaków i nietoperzy w budynku oraz na przeznaczonych do usunięcia drzewach. Jest ona elementem poprzedzającym wykonywanie planowanych prac budowlanych, tj. przebudową i rozbudową budynku, w tym wymianą stolarki, konstrukcji i pokrycia dachu, odnowieniem elewacji, robotami wewnętrznymi na wszystkich kondygnacjach łącznie z piwnicami. W ramach inwestycji prowadzone będą również prace w bezpośrednim otoczeniu budynku, w tym usunięcie 14 drzew.

Ekspertyza obejmuje dwie części. Pierwszą jest wykonanie inwentaryzacji obiektu pod kątem występowania zajętych lub potencjalnych siedlisk i miejsc lęgowych dla ptaków i nietoperzy oraz możliwości występowania innych grup zwierząt objętych ochroną gatunkową. Drugą częścią jest zaproponowanie możliwych rozwiązań pod kątem zachowania siedlisk, kompensacji oraz terminarza wykonania tych prac w powiązaniu z harmonogramem i technikami wykonania planowanych prac budowlanych.

Teren inwentaryzacji

Ekspertyza dotyczy budynku zabytkowej willi oraz jej najbliższego otoczenia zlokalizowanego w Białej Podlaskiej przy ul. Łomaskiej 21 (jednostka ewidencyjna 066101_1, obręb 0003, działka nr 994/2). Obecnie znajduje się tam Muzeum Południowego Podlasia.

Rycina 1. Zdjęcie satelitarne inwentaryzowanego budynku (Geoportal).

Jest to budynek wolnostojący, posiadający trzy kondygnacje nadziemne (w tym poddasze) oraz jedną kondygnację podziemną (jest częściowo podpiwniczony). Kubatura budynku wynosi około 250 m^3, wysokość około 10,5 m i wymiary 20x40 m. Stolarka okienna i drzwiowa w większości jest stara, wykonana z drewna. Dach dwuspadzisty, pokryty blachą.

Budynek był budowany jako mieszkalny (willa) właścicieli fabryki pod koniec XIX w. Budynek był rozbudowywany w latach trzydziestych XX w, a następnie w czasie II Wojny Światowej. Budynek znajduje się w gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, należy do IX kategorii obiektów budowlanych.

Metodyka prac

Kontrolę terenową wykonano w dniu 14 czerwca 2025 roku. Na przeprowadzenie kontroli wybrano dzień o optymalnych warunkach pogodowych, bez opadów deszczu czy silnych wiatrów. Okres w którym przeprowadzono obserwację (połowa czerwca) to w przyrodzie pełnia okresu rozrodczego. Wykonanie inwentaryzacji w tym terminie umożliwia maksymalną skuteczność wykrycia odbywających się lęgów. Dlatego wystarczające jest wykonanie jednej kontroli terenowej, odpowiednio rozłożonej w czasie doby.

Kontrola terenowa wykonana na potrzebę przedmiotowej ekspertyzy obejmowała dwa aspekty:

- oględziny budynku (zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz), zapoznanie się z jego topografią, stanem technicznym oraz najbliższym otoczeniem. Ponieważ prace remontowe obejmować mają nie tylko elewację budynku, ale również przebudowę poddasza, obowiązkowym elementem inwentaryzacji było przeszukanie tego elementu pod kątem obecności ptaków i nietoperzy.
- kontrolę 14 drzew znajdujących się na terenie działki, w celu zlokalizowania potencjalnych miejsc odbywania się ptasich lęgów lub kryjówek nietoperzy.

Podczas kontroli obiektu obserwowano obecne w okolicy ptaki, szczególnie możliwość potencjalnych wlotów i wylotów ptaków z otworów budynku. Na budynku poszukiwano aktualnych oraz starych gniazd, pozostałości po gniazdach, zabrudzeń kałem, otworów i szczelin wykorzystywanych jako nisze gniazdowe oraz innych śladów świadczących o wykorzystywaniu ich przez ptaki. Dokładnej obserwacji poddano wszystkie ściany, (szczególną uwagę zwracano na pęknięcia i otwory w ścianach),

urządzenia wentylacyjne, kominy, skontrolowano otoczenie parapetów i zadaszeń. Poszukiwano śladów wytarć, wytłuszczeń oraz plam moczowych wskazujących na miejsca gdzie mogą wchodzić nietoperze.

Podczas kontrolowania drzew przeszukiwano starannie każde drzewo. Drzewa sprawdzane były pod względem obecności ptasich gniazd (zarówno tych zlokalizowanych na gałęziach jak i w dziuplach lub zawieszonych budkach lęgowych) oraz pod względem obecności nietoperzy zajmujących znajdujące się w nich dziuple lub wypróchniałe szpary.

Podczas prowadzenia kontroli terenowej na zewnątrz budynku oraz podczas przeszukiwania drzew przeznaczonych do usunięcia używano sprzętu: lornetka 10X42 oraz luneta 20–80X95. Podczas kontroli przeprowadzonej na poddaszu oraz w dziuplach drzew używano latarki czołowej oraz kamery inspekcyjnej.

Dodatkowo przeprowadzono wywiad z lokalnymi przyrodnikami lub pracownikami obiektu w temacie obecności ptaków i nietoperzy na przedmiotowym budynku.

Wyniki

Kontrolę terenową przeprowadzono w dniu 14 czerwca 2025 roku. Jak już wspomniano, przeprowadzona była w szczytowym okresie sezonu lęgowego.

Podczas oględzin budynku nie stwierdzono odbywania na nim ptasich lęgów. W elewacji wykryto kilka szczelin lub innych otworów jednak żaden z nich nie był zajmowany przez ptaki jako miejsce budowy gniazda (fotografia 4). Kontrola strychu wykazała, że nie jest on zasiedlany zarówno przez nietoperze jak też ptaki preferujące takie siedliska (wróble, szpaki, sowy). Dodać należy, że nie obserwowano też obecności wyżej wymienionych gatunków w pobliżu przedmiotowego budynku. Budynek nie posiada szpar pomiędzy ścianą, a dachem lub szpar pod parapetami okien (fotografia 5) co czyni go nieatrakcyjnym pod kątem zasiedlenia przez jerzyki. Nie stwierdzono też obecności osobników lub gniazd będących typowymi przedstawicielami miejskiej awifauny, takich jak oknówka lub gołąb miejski.

Podczas kontroli poddasza stwierdzono obecność resztek materiału gniazdowego (głównie drobne patyki) naniesionego przez kawki. Materiał został przyniesiony wiele sezonów lęgowych wcześniej przez otwór komina. Obecnie komin zabezpieczony jest siatką (fotografia 6), a kawki nie są gatunkiem lęgowym na terenie budynku.

Drzewa przeznaczone do usunięcia (fotografia 7), rosnące w pobliżu budynku należały do gatunków: klon zwyczajny, klon jesionolistny, lipa drobnolistna, jesion wyniosły, grab zwyczajny, modrzew europejski, świerk zwyczajny.

W wyniku kontroli stwierdzono, że część przeznaczonych do usunięcia drzew to w miarę młode lub średnie wiekowo okazy, będące w dobrym stanie zdrowotnym, które nie posiadały dziupli. Trzy z najstarszych drzew (dwa klony

i lipa) posiały naturalnie wypróchniałe dziuple. Przy czym znajdujące się na dwóch klonach dziuple są dużych rozmiarów, mogą stanowić potencjalną kryjówkę lub miejsce rozrodu puszczyka lub kawki (fotografia 8). W trakcie prowadzenia kontroli obie dziuple były puste. Wnętrze jednej z nich (zlokalizowanej dość nisko na ziemią) sprawdzono za pomocą kamery inspekcyjnej. Druga zlokalizowana wyżej na innym klonie, posiadała otwór wlotowy pokryty pajęczyną, co świadczy, że w ostatnim czasie nie była odwiedzana przez zwierzęta.

Na dwóch drzewach rosnących na terenie działki zawieszone są budki lęgowe. Jedna z nich, zawieszona na lipie, budka tzw. typu B jest pusta. Obok na klonie znajduje się budka typu A, jest zajęta przez sikorę bogatkę (fotografia 9). W czasie prowadzenia kontroli lęg bogatki był na etapie karmienia piskląt, należy przypuszczać, że maksymalnie za dwa tygodnie młode ptaki opuszczą gniazdo. Na jednym z grabów rosnącym przy granicy działki stwierdzono gniazdo grzywacza, było już puste, młode ptaki musiały opuścić go już jakiś czas wcześniej (fotografia 10). Gatunek ten rzadko wyprowadza kolejne lęgi w sezonie w tym samym gnieździe, najczęściej buduje nowe.

Reasumując należy stwierdzić, że budynek nie jest miejscem rozrodu lub schronienia ptaków i nietoperzy, a prace remontowe budynku Muzeum Południowego Podlasia, nie będą miały żadnego negatywnego oddziaływania na awifaunę oraz chiropterofaunę okolicy. Natomiast usuniecie drzew rosnących na terenie działki spowoduje utratę siedliska lęgowego gołębia grzywacza i sikory bogatki. Zastosowanie odpowiednich środków kompensacyjnych spowoduje, że w żaden sposób nie odbije się to negatywnie na okolicznej awifaunie.

Kompensacja przyrodnicza

Większość ptaków i nietoperzy w środkowo-wschodniej Europie, przeciętnie rozmnaża się od kwietnia do sierpnia. Dlatego też, istnieje konieczność dostosowania prac remontowych budynków do okresu rozrodczego zwierząt występujących na budynkach (tabela1).

Tabela 1. Harmonogram prac remontowych (zmodyfikowano na podstawie: Wylegała i inni 2009)

Zakres prac	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
wstępna inwentaryzacja stanu budynków oraz określenie potencjalnego występowania ptaków i nietoperzy												
inwentaryzacja ptaków												
inwentaryzacja nietoperzy												
prace docieplenowe na których stwierdzono nietoperze												
prace docieplenowe na których nie stwierdzono nietoperze												
prace docieplenowe na których stwierdzono lęgowe ptaki												

Na podstawie przeprowadzonych prac stwierdzono, iż budynek Muzeum Południowego Podlasia nie jest stanowiskiem rozrodczy wykorzystywanym przez ptaki lub nietoperze.

Drzewa rosnące w otoczeniu budynku są stanowiskiem lęgowym jednej pary bogatki i jednej pary grzywacza. Grzywacz jest gatunkiem będącym aktualnie w silnej ekspansji. Oznacza to, że jego populacja nie jest zagrożona, a wręcz przeciwnie stale się powiększa. Gatunek doskonale radzi sobie w środowisku, zwłaszcza w obszarach zurbanizowanych. Usuniecie drzewa z pustym już gniazdem nie będzie stanowiło żadnego problemu dla lokalnej populacji. Gatunek nie jest wybredny w wyborze stanowisk lęgowych i para bez problemu w przyszłym lub jeszcze tym samym sezonie lęgowym znajdzie dogodne do lęgów stanowisko. Podobnie będzie z sikorą bogatką. Należy odczekać dwa tygodnie od dnia w którym przeprowadzono kontrolę terenową

(14 czerwca) i pustą wówczas budkę lęgową należy zamontować na innym z drzew w okolicy.

Piśmiennictwo

- Goławski A., Kasprzykowski Z., Kowalski M., Kaługa I. 2002. Ochrona płomykówki i nietoperzy w obiektach sakralnych w Polsce. Mazowieckie Towarzystwo ochrony Fauny, Siedlce.
- Grzeniewski M., Kowalski M. Ochrona ptaków gniazdujących w budynkach. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian", Siedlce.
- Kus K., Staniaszek M., Szczepaniak P. 2010. Ptaki w budynkach. Remonty i docieplenia w zgodzie z przepisami ochrony przyrody. Stowarzyszenie Ochrony Sów, Bodzentyn.
- Luniak M. 2010. Ptaki w budynkach. Wyd. Stołeczne Towarzystwo Ochrony Ptaków, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. nr 237, poz. 1419.
- Szokalski M., Wojtatowicz J. 1989. Ptaki w ogrodzie. PWRiL, Warszawa.
- Walasz K., Misielak M. 2014. Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w miastach. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Karków.
- Wylegała P., Dzięciołowski R., Jaros R., Kepel A. 2008. Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac docieplenio wych. Polskie Towarzystwo „Salamandra", Fundacja EcoFundusz, Poznań.
- Wylegała P., Jaros R., Dzięciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. 2009. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra", Poznań.

Fotografia 1. Widok budynku od strony północnej.

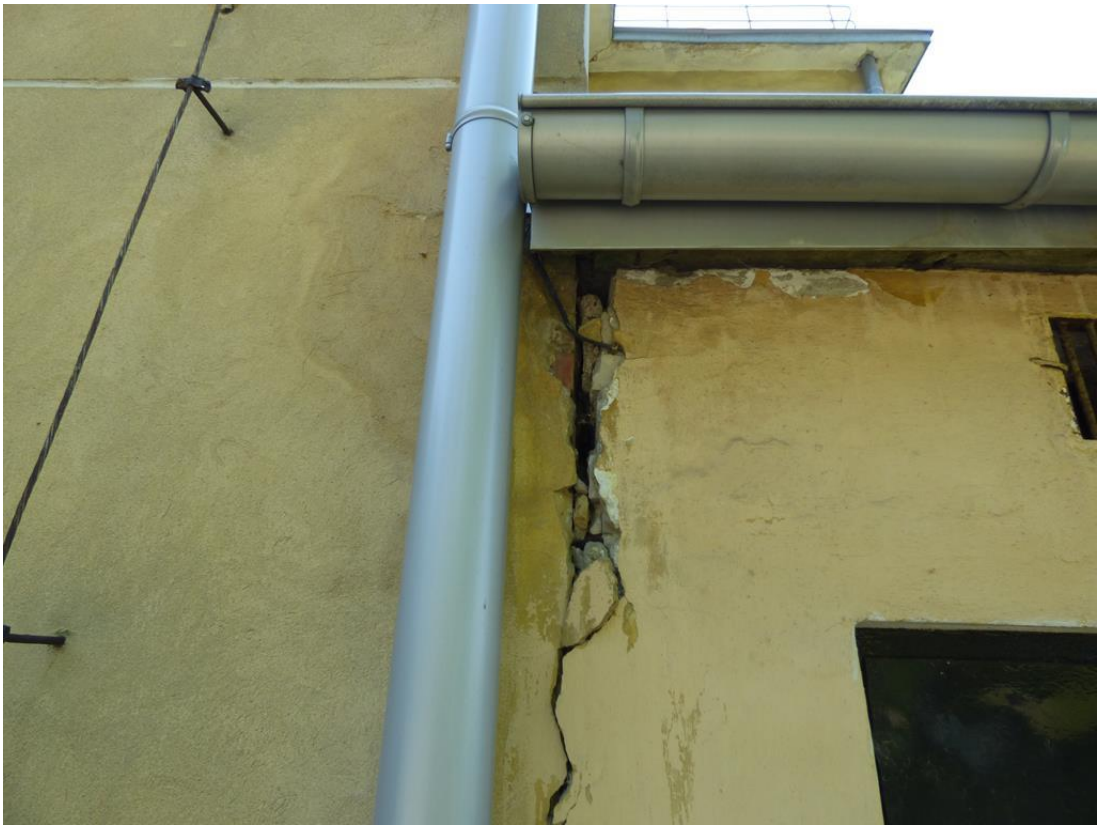
Fotografia 2. Widok budynku od strony południowej.

Fotografia 3. Widok budynku od strony wschodniej.

Fotografia 4. Szczeliny w ścianie budynku.

Fotografia 5. Brak otworów pomiędzy dachem a ścianą budynku oraz pod parapetami okien.

Fotografia 6. Komin z kratą uniemożliwiającą kawkom wejście do jego wnętrza.

Fotografia 7. Drzewa przeznaczone do usunięcia.

Fotografia 8. Okazała dziupla w jednym z klonów rosnących obok budynku.

Fotografia 9. Bogatka karmiąca młode w budce lęgowej.

Fotografia 10. Puste gniazdo grzywacza na grabie.

